

УДК 314.6.:379.845

Почерніна Н.В., к.е.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Анотація. Охарактеризовані окремі показники функціонування домогосподарств в Україні та умови розвитку домогосподарств у сільській місцевості.

Ключові слова: домогосподарство, сільська місцевість, сільське населення.

Аннотация. Охарактеризованы отдельные показатели функционирования домохозяйств в Украине и условия развития домохозяйств в сельской местности.

Ключевые слова: домохозяйство, сельская местность, сельское население.

Annotation.

Some indicators of the functioning of households in Ukraine and development conditions of households in rural areas are characterized.

The household is the institutional unit that includes one or more persons who take decisions on their own, seeking to meet their needs, have the resources and conduct economic and other activities. In 2013, the number of households was 16 million 958,7 thousand, among them in rural areas - 30,7%. The average household size has a stable tendency to decrease and in 2013 was 2,58 persons in the country, whereas in rural areas 2.7 persons.

It was found that households are among the least studied subjects of the transition economy. However, there is no doubt that they play a role of "internal stabilizer" of an economic system. They perform its traditional functions of consumption, savings, investment, labour force reproduction, etc. The development indicators of the households in rural areas in recent years, on the one hand, reflect the deterioration of the socio-economic situation, however, on the other hand, stress the viability and significant potential of this sector.

Therefore, the priority of development of rural territories should remain an important element of Ukrainian social-economic reforms in the future.

Keywords: household, rural areas, the rural population.

Постановка проблеми. Домогосподарство є важливим соціально-економічним утворенням, в якому концентруються всі аспекти людського життя. Для ринкової економіки – це ще й інституційна одиниця у складі однієї або декількох осіб, які самостійно приймають рішення, прагнуть максимально задовольнити свої потреби, володіють ресурсами та ведуть господарську та інші види діяльності. Тому аналіз поведінки домогосподарств у виробництві, у споживанні та в інших сферах економічної діяльності завжди є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про місце і роль домогосподарства у національній економіці перебували у полі зору таких науковців як М. Туган-Барановський, І. Бондар, С. Злупка, Т. Кир'ян, І. Крючкова, А. Колота, Е. Лібанов, М. Лоцініна, В. Мандибуря, І. Малий, В. Новіков, О. Онищенко, І. Радіонова, А. Ревенко, С. Реверчук, М. Шаповал С. Юрій та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз функціонування домогосподарств у сільській місцевості України. Пос-

тавлена мета обумовила виконання наступних завдань: 1) охарактеризувати деякі макроекономічні показники функціонування домогосподарств; 2) провести міжрегіональні порівняння окремих аспектів розвитку сільських домогосподарств.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 1 Закону України «Про всеукраїнський перепис населення» (від 19.10.2000 в редакції від 02.12.2012) **домашні господарства (домогосподарства)** визначаються як сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи.

Згідно з Класифікацією інституційних секторів економіки України, прийнятої у 2005 році, вважаються приналежними до цієї інституційної одиниці також особи, які пос-

тійно або тривалий час живуть в установах: члени релігійних конфесій (у товариствах, монастирях тощо); пацієнти лікарень; особи, що утримуються в пенітенціарних установах; особи, що постійно проживають у будинках для престарілих, дитячих будинках тощо.

Домашні господарства можуть виступати не тільки як споживачі товарів і послуг, а й займатися будь-яким видом господарської діяльності. Члени домашніх господарств роблять суттєвий внесок у виробничу діяльність шляхом здійснення підприємницької діяльності без утворення юридичної особи (як фізичні особи - підприємці) та надання своєї праці іншим підприємствам, виступаючи як наймані працівники.

Вважається, що індивідуальні члени домашнього господарства, які займаються будь-якою господарською діяльністю, діють не як самостійні одиниці, а від імені свого домашнього господарства.

У 2013 році кількість домогосподарств становила 16 млн. 958,7 тис., серед них у сільській місцевості – 30,7 %. Середній розмір домогосподарств має стійку тенденцію до зменшення і у 2013 році складав 2,58 особи по країні, тоді як у сільській місцевості 2,7 особи проти 2,53 особи у міських поселеннях..

Переважання домогосподарств, що проживають у сільській місцевості, порівняно з міськими спостерігається у західних регіонах (Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області). Найменшу частку сільських домогосподарств мають Донецька (9,3%), Луганська (12,9%) та Дніпропетровська (16%) області.

На 1 січня 2014 року в Україні у сільській місцевості наявне населення становило 14 млн. 89,6 тис. осіб, що складало 31 % від кількості населення країни.

Демографічна ситуація у 2013 році демонструвала негативні результати: сільське населення скоротилось на 84, 8 тис. осіб, що в перерахунку на 1000 населення перевищувало чисельність скорочення міського населення більше, ніж у 4 рази (6 осіб проти 1,3 у міських поселеннях).

Частка домогосподарств без дітей становила у 2013 році 63,2% у сільській місцевос-

ті проти 61,6% у міських поселеннях. Однак, серед домогосподарств, в яких є діти, у сільській місцевості значно більше порівняно з міськими родин з двома та трьома дітьми. Також більшим є економічне навантаження на працюючого члена родини: 3,1 у сільській місцевості проти 2,22 у міських поселеннях.

Середня площа землі, яку використовує одне домогосподарство, яке має земельну ділянку, становила 268,9 соток у 2013 році. [1]

Рівень економічної активності сільського населення становила у 2013 році 68,5 % для осіб у віці 15-70 років та 73,8 % для осіб працездатного віку, що на 5 та 1% вище у порівнянні з міським населенням. Така ж відмінність спостерігається й по рівню зайнятості (63,5% проти 58,9%) та по рівню безробіття (7,3% проти 7,1%) у віці 15 – 70 років.

Для сільського населення вищим порівняно з міським населенням є рівень економічної активності для вікових груп 15-24 роки (47,2 проти 37,6% у 2012 році), 50-59 років (70,3 проти 63,8%) та 60-70 років (39,8 проти 17%). Зберігається побідне переважання й по показнику рівня зайнятості.

За регіонами рівень економічної активності у віці 15-70 років у сільській місцевості був найвищим у 2012 році у Чернівецькій (75,3%) та Чернігівській області (75%), а рівень зайнятості – у Херсонській (70,2%) Луганській області (69,7%) та Чернівецькій області (69,2%).

Серед зайнятого населення у віці 15-70 років у 2012 році існували суттєві розбіжності між сільською місцевістю та міськими поселеннями: працюючі за наймом (59,2 на селі проти 91,3% у містах); само зайняті (39,4% на селі проти 7,3% у містах). За професійними групами у сільській місцевості переважали зайняті найпростішими професіями (50,7%) проти зайнятих професіоналів (18,7%), що переважали серед зайнятих у міських поселеннях.

Серед безробітних у віці 15-70 років переважали у сільській місцевості у 2012 році вивільнені з економічних причин (39,7%), тоді як серед міського населення більше звільнених за власним бажанням (41,2%). За професійними групами у сільській місцевос-

ті найбільша питома вага безробітних, що представляли найпростіші професії (31,3%), тоді як у міських поселеннях найбільша частка безробітних у сфері торгівлі та послуг (21,6%). Середня тривалість безробіття у сільській місцевості дещо менша порівняно із міською: 10 місяців проти 11. На селі переважає частка незайнятості за тривалістю від 1 до 3 місяців (25,1%), а у містах – незайнятість 12 місяців і більше (21,6%) [2].

У структурі сукупних ресурсів домогосподарств мешканці села у 2012 році мали більшу частку порівняного з міськими жителями у доходах від продажу сільськогосподарської продукції; в отриманні пенсії, стипендії, допомоги та субсидії, надані готівкою; грошової допомоги від родичів, інших осіб та інших грошових доходів; у вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель. Менша частка припадає на них у доходах від підприємницької діяльності та самозайнятості; від пільг та субсидій.

У середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2012 році припадало грошових доходів у сільській місцевості 3270 грн. проти 4017 грн. у міських поселеннях, не грошових доходів - 449 грн. проти 154 грн., сукупних ресурсів – 3823 грн. проти 4272 грн.

У структурі грошових витрат сільські домогосподарства витрачають менше порівняно з міськими на продовольчі товари та харчування поза домом (47,9% проти 54,3%, та на оплату послуг (9,2% проти 16%). Порів-

няно більше витрачають на непродовольчі товари, на особисте підсобне господарство та інші витрати.

Частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму у сільській місцевості переважали становили у 2012 році 50,3% до усіх таких домогосподарств. Питома вага домогосподарств із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму у групі самих домогосподарств сільської місцевості складала 19,7% проти 8,6% подібного співвідношення для міських поселень. Середньорічний розмір прожиткового мінімуму у 2012 р. склав 1042,42 грн. на одну особу на місяць [3].

Висновки. Домогосподарства належать до числа найменш досліджених суб'єктів перехідної економіки. Проте не викликає сумнівів, що саме вони відіграють роль своєрідного “внутрішнього стабілізатора” господарської системи, виконуючи свої традиційні функції споживання, заощадження, інвестування, відтворення робочої сили та ін. Показники розвитку домогосподарств у сільській місцевості за останні роки, з одного боку, відображають погіршення їх соціально-економічного стану, однак, з іншого боку, підкреслюють життєздатність і суттєвий потенціал даного сектора. Тому пріоритет розвитку сільських територій має залишатись важливим елементом соціально-економічних реформ в Україні і надалі.

Список літератури.

1. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2013 році : Статистичний збірник. / Відповідальний за випуск І.І.Осіпова . Державна служба статистики України . [Електронний ресурс] – Джерело доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Економічна активність населення України 2012 : Стат. збірник /Державна служба статистики України. / Відповідальна за випуск І.В. Сенік. – К. : 2013, - 204 с.
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 році : Статистичний збірник. Державна служба статистики України. / Відповідальний за випуск І.І. Осіпова. – К.: 2013. - 377 с.